

**RZYMSCY NAMIESTNICY
JUDEI
CZASÓW BIBLII**

Pius Czesław Bosak

**RZYMSCY NAMIESTNICY
JUDEI
CZASÓW BIBLII**

WPROWADZENIE

Instytucja namiestników rzymskich w Judei była owocem wielu przyczyn historii królestwa. Aby zrozumieć jej genezę i zakres działania trzeba wyjść przynajmniej od czasów hasmonejskich. W większości przypadków głównym, a czasami jedynym źródłem tego okresu są opowiadania Józefa ben Mattiasa czyli Józefa Flawiusza zawarte w jego *Dawnych dziejach Izraela, Wojnie żydowskiej i Autobiografii*. Trudno powiedzieć, w jakiej mierze opowiadania te są historyczną prawdą, w jakiej odzwierciedlają krążące wówczas pogłoski, a jak dalece są projekcją autora, krócy chciał w jak najlepszym świetle ukazać Rzymian, którzy dali mu wolność i obywatelstwo. Z pisarzami, także historykami, bywa, jak słusznie zauważył Piotr Matywecki: „Zmarli utrwalają się w naszych umysłach wyrzeźbieni subtelnym światłowieniem — światłami podziwu, tęsknoty, miłości, rozczulenia, cieniami niechęci, urazy, pośmiertnej drwiny lub lekceważenia” (P. Matywiecki, *Dwa oddechy. Szkice o tożsamości żydowskiej i chrześcijańskiej*, Warszawa 2010, s. 122).

U Flawiusza, Tacyta czy Swetoniusza nieraz widać wyraźnie, że zebrali oni bezkrytycznie sprzeczne ze sobą opinie i podali je razem, nie zważając na to, że kolidują, a często wręcz zaprzeczają one sobie nawzajem. Józef Flawiusz był wprawdzie nauczonym świadkiem opisywanych dziejów i ich współaktorem, zwłaszcza oblężenia Jerozolimy i Jotapaty, korzystał też z rzymskich dokumentów wojskowych, w tym z pamiętników–komentarzy Wespazjana i Tytusa, relacji żołnierzy i innych uczestników opisywanych wydarzeń polityczno–społecznych. Jednak jego opisy są często przejawskrawione, stronnicze, nieściśle w szczegółach, nierzadko zmyślone.

Drugim źródłem omawianego okresu historii Izraela są księgi święte (Biblia). Zawierają one nie tylko treść religijną, religijno–filozoficzną i poezję religijną, ale niemal połowa tych ksiąg wyraża idee religijne w formie opisu dziejów narodu wybranego. Ten opis dziejów Izraela to ukazywanie postaci historycznych z religijnego punktu widzenia oraz moralizowanie lub pouczanie czytelnika. Autorem chodziło o dzieło wywołujące w czytelniku zadowolenie estetyczne i religijne. „Historycy izraelscy mieli również swe założenia religijne i wychowawcze i również komponowali mowy lub wypowiedzi bohaterów opisu historycznego, a przynajmniej odtwarzali je co do sensu raczej niż co do dosłownego brzmienia. Jak dalece założenia religijno–moralne miały wpływ na opracowanie dziejów Izraela, może świadczyć fakt, że na przykład autor czy autorzy *Księgi Królów* ograniczyli się do podania relacji o tych przede wszystkim wydarzeniach, które nadawały się do wyrażenia lub naświetlenia idei religijnych, odsyłając czytelnika raz po raz do źródeł zawierających bardziej wyczerpujące informacje o przebiegu wydarzeń, w szczególności o przebiegu wydarzeń pominiętych”. Dziejopisarzom izraelskim „chodziło nie tylko o przekazanie przyszłym pokoleniom obrazu dziejów narodu, nie tylko

o względy religijne w ogóle, ale o umocnienie w czasach klęsk i doświadczeń w wierze ojców i o pokrzepienie współczesnych sobie czytelników. Pisali bowiem przede wszystkim dla tych, którzy te ciężkie dla narodu chwile przeżywali lub przeżyli, dla tych, którzy znaleźli się na obcej ziemi, gdzie groziło im niebezpieczeństwo utraty czy zagubienia ideałów religijnych i narodowych” (Cz. Jakubiec, *Słowo wstępne*, w: G. Ricciotti, *Dzieje Izraela*, tłum. Z. Rzeszutek. *Słowo wstępne* napisał ks. Cz. Jakubiec, Warszawa 1956, s. 13.14). Trzeba więc przyjąć, że opowiadania biblijne zawierają zarówno rzeczywiste historie jak też niehistoryczne podania ludowe. Są one zarówno dokumentami historycznymi jak i źródłem wiary. „Pominięcie wydarzeń mających nadnaturalny charakter równałoby się naruszeniu dokumentu historycznego” (tamże, s. 17).

Autorzy rzymscy, którzy opisywali czasy rządów rzymskich w Palestynie pozostawili jedynie lakoniczne relacje, albo zachowały się one tylko we fragmentach. I tak z „Dziejów” Tacyta posiadamy jedynie fragmenty ukazujące początek oblężenia Jerozolimy. „Historia rzymska” Kasjusza Diona powstała w III wieku, a najważniejsza traktująca o tym okresie księga LXVI zachowała się jedynie w bizantyjskim streszczeniu (*epitome*). Także Swetoniusz, podobnie jak Euzebiusz z Cezarei, Orozjusz i Sulpicjusz Sewer pozostawili jedynie krótkie informacje odnośnie czasów rzymskich władców w Palestynie. „O zniszczeniu Jerozolimy” (*De excidio urbis Hierosolymitanae*) napisana przez chrześcijańskiego autora zwanego Pseudo-Hegesippusem jest parafrazą pism Flawiusza i chce przede wszystkim ukazać upadek powstania żydowskiego jako słuszną karę bożą za odrzucenie Mesjasza–Jezusa.

Oprócz źródeł pisanych ważnych informacji o czasach rzymskiej dominacji w Palestynie, a zwłaszcza o wojnach żydowsko–rzymskich dostarczają źródła archeologiczne i numizmatyczne.

Źródła, na których opiera się niniejsza praca są ukazane w załączonej bibliografii. Odnośniki zostały jedynie podane w miejscach cytatów. Treść niniejszej pracy została ułożona w porządku chronologicznym, tak, aby można było odtworzyć cały zakres wydarzeń okresu od 125 roku p.n.e. do upadku powstania Bar Kochby w 136 r. n.e. Transkrypcja imion, cytaty z Pisma Świętego i odnośniki do tekstów biblijnych odnoszą się do *Pisma Świętego Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych opracowanego przez zespół biblistów z inicjatywy benedyktynów tyńieckich*. Wydanie piąte na nowo opracowane i poprawione, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 2003.

Pius Czesław Bosak

WYKAZ SKRÓTÓW

KSIĘGI PISMA ŚWIĘTEGO

Księga Rodzaju	— Rdz
Księga Wyjścia	— Wj
Księga Kapłańska	— Kpł
Księga Liczb	— Lb
Księga Powtórzonego Prawa	— Pwt
Księga Jozuego	— Joz
Księga Sędziów	— Sdz
Księga Rut	— Rt
1 Księga Samuela	— 1 Sm
2 Księga Samuela	— 2 Sm
1 Księga Królewska	— 1 Krl
2 Księga Królewska	— 2 Krl
1 Księga Kronik	— 1 Krn
2 Księga Kronik	— 2 Krn
Księga Ezdrasza	— Ezd
Księga Nehemiasza	— Ne
Księga Tobiasza	— Tb
Księga Judyty	— Jdt
Księga Estery	— Est
1 Księga Machabejska	— 1 Mch
2 Księga Machabejska	— 2 Mch
Księga Hioba	— Hi
Księga Psalmów	— Ps
Księga Przysłów	— Prz
Księga Koheleta (Eklezjastesa)	— Koh
Pieśń nad pieśniami	— Pnp
Księga Mądrości	— Mdr
Mądrość Syracha (Eklezjastyk)	— Syr
Księga Izajasza	— Iz
Księga Jeremiasza	— Jr
Lamentacje	— Lm
Księga Barucha	— Ba
Księga Ezechiela	— Ez
Księga Daniela	— Dn
Księga Ozeasza	— Oz
Księga Joela	— Jl
Księga Amosa	— Am

WYKAZ SKRÓTÓW

8

Księga Abdiasza	— Ab
Księga Jonasza	— Jon
Księga Micheasza	— Mi
Księga Nahuma	— Na
Księga Habakuka	— Ha
Księga Sofoniasza	— So
Księga Aggeusza	— Ag
Księga Zachariasza	— Za
Księga Malachiasza	— Ml
Ewangelia według św. Mateusza	— Mt
Ewangelia według św. Marka	— Mk
Ewangelia według św. Łukasza	— Łk
Ewangelia według św. Jana	— J
Dzieje Apostolskie	— Dz
List św. Pawła do Rzymian	— Rz
1 List św. Pawła do Koryntian	— 1 Kor
2 List św. Pawła do Koryntian	— 2 Kor
List św. Pawła do Galatów	— Ga
List św. Pawła do Efezjan	— Ef
List św. Pawła do Filipian	— Flp
List św. Pawła do Kolosan	— Kol
1 List św. Pawła do Tesaloniczan	— 1 Tes
2 List św. Pawła do Tesaloniczan	— 2 Tes
1 List św. Pawła do Tymoteusza	— 1 Tm
2 List św. Pawła do Tymoteusza	— 2 Tm
List św. Pawła do Tytusa	— Tt
List św. Pawła do Filemona	— Flm
List do Hebrajczyków	— Hbr
List św. Jakuba	— Jk
1 List św. Piotra	— 1 P
2 List św. Piotra	— 2 P
1 List św. Jana	— 1 J
2 List św. Jana	— 2 J
3 List św. Jana	— 3 J
List św. Judy	— Jud
Apokalipsa św. Jana	— Ap

INNE SKRÓTY

akad.	— akadyjski
babil.	— babiloński
BT	— Biblia Tysiąclecia: <i>Pismo Święte Starego</i>

- i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych. Opracował zespół biblistów z inicjatywy benedyktynów tynieckich. Wydanie piąte na nowo opracowane i poprawione. Pallottinum, Poznań 2003.*
- Chr. — Chrystus
 - Digesta — Iustiniani Augusti Digesta seu Pandectae
 - Dion *Historia* — Kasjusz Dion, *Historia rzymska*
 - dosł. — dosłownie
 - Dzieje* — J. Flawiusz, *Dawne dzieje Izraela*
 - egip. — egipski
 - ew. — ewentualnie
 - gr. — grecki
 - hebr. — hebrajski; w języku hebrajskim
 - Historia* — Euzebiusz z Cezarei, *Historia kościelna*
 - KKK — Katechizm Kościoła katolickiego
 - LXX — Septuaginta, grecki przekład ST
 - łac. — łaciński
 - m.in. — między innymi
 - nab. — nabatejski
 - najpr. — najprawdopodobniej
 - na podst. — na podstawie
 - n.e. — naszej ery
 - n.p.m. — nad poziomem morza
 - nst. — następujący
 - NT — Nowy Testament
 - ok. — około
 - p. — patrz
 - pers. — perski
 - p. n.Ch. — przed narodzeniem Chrystusa
 - p. n.e. — przed naszą erą
 - póln. — północ, północny
 - por. — porównaj
 - p.p.m. — poniżej poziomu morza
 - r. — rok
 - r. p.Ch. — rok przed narodzeniem Chrystusa
 - sam. — samarytański
 - ST — Stary Testament
 - Swetoniusz, *Żywoty* — Gajus Swetoniusz, *Żywoty cesarów*
 - św. — święty

Tacyt, <i>Dzieje</i>	— Tacyt, <i>Dzieje</i>
Tacyt, <i>Roczniki</i>	— Tacyt, <i>Roczniki</i>
tj.	— to jest
TB	— Talmud Babiloński
TJ	— Talmud Jerozolimski
TM	— tekst masorecki
tzn.	— to znaczy
tzw.	— tak zwany
ur.	— urodzony
w.	— wiek
w. p.Chr.	— wiek przed Chrystusem
wg	— według
Wlg	— Wulgata, łaciński przekład Biblii
<i>Wojna</i>	— J. Flawiusz, <i>Wojna żydowska</i>
zm.	— zmarł
zob.	— zobacz
żyd.	— żydowski
// //	— przypis dodany w celu ułatwienia zrozumienia cytowanego tekstu
//...//	— fragment cytatu został opuszczony

**OD MACHABEUSZY
DO RZYMSKIEJ PROWINCJI**

ZIEMIA OBIECANA

